

ЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ТА РИГІДНОСТІ ОСІБ ІЗ СОЦІАЛЬНОЮ ФРУСТРОВАНІСТЮ

Корнієнко Г. П.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

jefferson20081@gmail.com

Науковий керівник: кандидатка психологічних наук, доцентка Біла О. Г.

Підвищений інтерес сучасної науки до проблеми фрустрації, тривоги, зумовлений їхнім негативним впливом на всі сфери життєдіяльності людини. Зазначені феномени вивчалися в межах медицини, соціології, права криміналістики, і психологічна наука зайняли належне місце у дослідженні зазначених феноменів.

Актуальність дослідження питань соціальної фрустрованості, її зв'язку з тривожністю підсилюється поширеністю цих явищ в сучасному суспільстві.

Проблематика переживань, їх психологічних наслідків та впливу на розвиток особистості розроблялася Ф. Ю. Василюком, Л. М. Мітіною, Н. І. Наєнко, Т. А. Немчиним, Е. Л. Носенко, О. П. Санніковою, Н. І. Пов'якель, В. А. Семіченко, Н. Ф. Шевченко, В. М. Чернобровкіним тощо.

Фрустрація в науковій літературі визначається як психічний стан переживання невдачі, що виникає за наявності реальних або надуманих непереборних перешкод на шляху досягнення мети і реалізації потреб. Вона активізує виникнення особистісних переживань, має різноманітні наслідки у когнітивній, емоційній, поведінковій сферах особистості. У медичній психодіагностиці соціальна фрустрованість (СФ) найчастіше розглядається як предиктор формування хронічного стресу, розвитку соціально стресових розладів (Vasserman, Trifonova, 2012).

Науковці звертають особливу увагу не лише на реальні психотравмуючі фактори, які зумовлюють соціальну фрустрованість, а й на індивідуально-особистісні характеристики суб'єктів, їх інтелектуальні та емоційні ресурси адаптивної поведінки, того соціально-психологічного фону, на якому

розгортається ситуація, а також на ті характеристики людини, які визначають її як індивідуальність. До них також належать механізми подолання стресу та психологічного захисту, самооцінка в структурі самосвідомості, життєві смисли та цінності, мотивація соціальної активності та інші механізми «захисту» особистості від патогенного впливу соціального стресу. Параметри СФ у єдності та взаємозв'язку її окремих компонентів завжди мають особистісний характер, що наповнює цей конструкт конкретним змістом.

Тривала дія великої кількості соціально-фруструючих факторів формує стрес особистості, а за малоефективного психологічного захисту та відсутності соціальної підтримки може викликати її психічну дезадаптацію або навіть хворобу. У межах суспільства вплив соціально-фруструючих чинників на багато людей може призвести до тієї чи іншої ступені напруженості у ньому і навіть дестабілізації (Vasserman, Trifonova, 2012).

У психології тривожність розглядають як індивідуальну властивість особистості, рисою характеру, що виявляється в схильності до надмірного хвилювання в ситуаціях, які, на її думку супроводжуються неприємностями, невдачами. Під ригідністю розуміють когнітивну негнучкість, яка зумовлює внутрішній опір різним способам вирішення тих чи тих проблем та вибору дій. Люди з ригідним мисленням не відрізняються стійкістю до стресів. Ригідність впливає на поведінку в такий спосіб, що нездатний до адаптації індивід постійно конфліктує з іншими, руйнує відносини, унеможливорюючи задоволення своїх поточних потреб. Ступінь прояву ригідності залежить як від психологічних характеристик конкретної особистості, так і від особливостей соціальної ситуації, що потребує адаптації (Приходько Ю.О., Юрченко В.І., 2020).

Проаналізувавши психологічні студії можна зробити висновок про те, що існує взаємозв'язок між тривожністю, ригідністю особистості та соціальною фрустрованістю.

Як доводять дослідження, ригідним особам властиві підвищена тривожність, неправильна інтерпретація ситуацій, недоречні емоційні реакції

чи поведінка. Саме тривожність є підґрунтям для виникнення СФ на ряду з соціально-фруструючими факторами.

Методами дослідження зазначених феноменів є опитування; тестування (опитувальник соціальної фрустрованості Л. І. Вассермана, Б. В. Іовлєва, М. А. Берєбіна; методика діагностики соціально-психологічної адаптації (СПА) К. Роджерса, Р. Даймонда; Фактор 04 «розслабленість-напруженість» 16РТ тесту Р Кеттелла, що пов'язано з вимірюванням сильної роздратованості особистості за наявності незначної перешкоди, відображаючи особистісну фрустрованість.

До прикладу, проведені раніше дослідження взаємозв'язку тривожності та соціальної фрустрованості на базі Національного університету цивільного захисту України довели, що тривожність у курсантів корелює з фрустрацією на високому рівні статистичної значущості. Дослідження визначило наступну залежність між тривожністю та фрустрованістю: зміна одного із показників зумовлює зміну іншого, що підтверджує взаємозалежність. Чим більша тривожність, тим вищим є рівень фрустрованості (Никоненко, Боснюк, 2013).

Інші дослідження виявили позитивний зв'язок між ригідністю та тривожністю. Ригідність як властивість темпераменту пов'язана з гнучкістю саморегуляції, і безпосередньо пов'язана з показниками планування, програмування і рівня саморегуляції. При високій ригідності відзначається висока розвиненість планування, програмування, загального рівня саморегуляції і водночас більша невпевненість у собі, слабкий самоконтроль емоцій. Оскільки тривожність, занепокоєння, зазвичай, пов'язані з невпевненістю у своїх силах, емоційної нестійкістю, ранимістю, що ускладнює процес адекватного і швидкого реагування на зміни ситуації. З іншого боку, при високій тривожності відзначається виражена здатність та потреба до планування, постановки цілей, що властиво проявам ригідної поведінки (Каткова, Мельнікова, 2018).

Отже, на показники соціальної фрустрованості істотно впливають значення ригідності й тривожності, властивих особистості.

Література:

1. Каткова Т.А., Мельнікова С.В. Особливості прояву рівня тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності в соціальній групі «студенти-психологи». *Теорія і практика сучасної психології*. №3, 2018. С. 97-101.
2. Никоненко Ю.М., Боснюк В.Ф., Взаємозв'язок тривожності з фрустрацією у курсантів. *Матеріали міжнародної НПК курсантів та студентів НУЦЗУ*, Харків. 2013. С.438-439.
3. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: навчальний посібник. Видавництво «Каравела», 2020. – 328 с.
4. Vasserman L.I., Trifonova (Dubinina) E.A. Socio psychological factors influencing individual health. *Obozrenie psikhiiatrii i meditsinskoї psikhologii i im. V.M. Bekhtereva*. 2012; P:3-8.